

Motion till riksdagen

1987/88:Ju27

av Per-Olof Strindberg m. fl. (m)

med anledning av prop. 1987/88:120 om ändring i brottsbalken m. m. (straffmätning och påföljdsval m.m.)

Enligt förslaget skall i brottsbalken införas ett nytt kapitel gällande de allmänna grunderna för straffmätningen. I ett annat nytt kapitel skall valet mellan olika påföljder regleras.

Vi finner att flertalet förslag i propositionen är väl avvägda. Av särskilt intresse är att den nya ordningen kan leda till ökad förutsebarhet och enhetlighet, bl. a. genom att några försök till prognoser angående den tilltalades framtida rehabilitering i princip inte skall äga rum i samband med straffmätning.

Propositionen är baserad på det arbete som utförts av fängelsestraffkommittén, vars betänkande *Påföljd för brott* (SOU 1986:13—15) publicerades under våren 1986. I propositionen berörs inledningsvis det fortsatta arbetet med det material som framtagits av fängelsestraffkommittén. Därvid uttrycker departementschefen sin tillfredsställelse över den enighet som uppnåtts inom kommittén och gör gällande att samtliga i kommittén representerade politiska partier "har enhälligt ställt sig bakom de grundläggande synpunkterna när det gäller frågorna om straffsystemets syfte, grunder och utformning i stort. Med något undantag förekommer skilda åsikter endast i detaljfrågor." Departementschefens beskrivning av den samsyn som råder mellan de politiska partierna i principiella kriminalpolitiska frågor är inte helt korrekt. De ledamöter som representerade borgerliga partier avgav reservationer, vilka i åtskilliga principiellt viktiga frågor redovisade en annan uppfattning än majoritetens. Så är särskilt förhållandet med den moderata reservationen.

I den nämnda reservationen framhölls att straffsystemet måste utformas mot bakgrund av den faktiska brottsutvecklingen och den allmänna opinionens uppfattning. Mot bakgrund av den starka ökning av brottsligheten som inträffat under senare decennier underströk den moderata reservanten att allmänpreventiva hänsyn måste väga tungt då påföljder för brott bestäms. Detta skulle nödvändiggöra bl. a. möjligheter till strängare straff för den lilla högaktiva gruppen av vanebrottslingar samt att fängelse behålls som normalpåföljd för ett stort antal brott där kommitténs majoritet i stället föreslog böter.

Såsom framgår av remissutlåtandena har de moderata ståndpunkterna angående allmänpreventionens betydelse och möjligheten att döma återfallsförbrytare strängare vunnit starkt gensvar. I någon utsträckning har

detta påverkat propositionens utformning, men, såsom vi nedan skall utveckla, förslagen från regeringen angående påföljder för återfallsförbrytare är helt otillräckliga.

Departementschefen finner vidare anledning att deklarerat att det inte är meningen att det samlade resultatet av behandlingen av fängelsestraffkommitténs förslag skall leda till några generella ökning av de faktiska anstaltstiderna. Detta uttalande skall ses mot bakgrund av att i propositionen förutskickas att den så hårt kritiserade s. k. halvtidsfrigivningen skall avskaffas. Detta skall av allt att döma gå till på det sättet att samtliga fängelsestraff generellt sett förkortas kraftigt. Vi vill redan i detta sammanhang klargöra att detta är oacceptabelt. Det är inte rimligt att officiellt sänka straffen då brottsligheten har den höga nivå som för närvarande är fallet och vi menar att det avgjort inte är i överensstämmelse med det allmänna rättsmedvetandet.

Moderat kriminalpolitik

I motion av Carl Bildt (m) m. fl. (1987/88:Ju804) har den moderata synen på kriminalpolitiken utvecklats närmare. Vi vill i detta sammanhang endast ange några grundläggande ståndpunkter.

— Strafflagstiftningen skall ge uttryck för grundläggande normer i mänsklig samlevnad. Skyddet för enskildas liv, hälsa och egendom skall tillmätas avgörande betydelse, tillika med skyddet för vitala statliga och allmänna funktioner. Denna lagstiftning skall syfta till långsiktig moral- och normbildande verkan. Föräldrar och skola skall ha ett särskilt ansvar för att dessa normer förmedlas till barnen.

— Allmänprevention måste i högre grad prägla kriminalpolitiken. En modern allmänpreventionsteori behöver inte nödvändigtvis vara förbunden med vare sig "hårdare tag", eller stränga och långa straff. Men det är viktigt att en *reaktion verkligen inträffar på brott och att den är konsekvent*.

— I strafflagstiftningen bör eftersträvas att gärning och påföljd står i ett klart samband med varandra — inte gärning och gärningsman.

— Upptäcktsriskerna måste öka genom att de rent polisiära resurserna förstärks. Upptäcktsriskerna kan öka också genom större vakenhet och kurlage hos enskilda medborgare att ingripa mot brott och underlätta polisens arbete. Medborgare som kommer till polisens hjälp måste känna stöd från det allmänna.

— Det måste stå klart för allmänheten att det helt övervägande antalet brottsliga gärningar beivras och att brottsoffret hålls skadeslöst.

— Tiden mellan brott och det allmännas reaktion, exempelvis verkställighet av påföljd, måste nedbringas. Särskilt angeläget är detta beträffande unga lagöverträdare. Jourdomstolsverksamhet bör prövas.

Det krävs strängare straff vid återfall

Enligt propositionens förslag skall i brottsbalken ges uttrycklig reglering angående möjlighet att vid straffmätning ta hänsyn till gärningsmannens tidigare brottslighet. I den allmänna debatten och i uttalande för massme-

dia har socialdemokratiska talesmän förmedlat bilden av att man nu skall "ta itu med vaneförbrytarna". I den allmänna motiveringen i propositionen finns liknande ansatser. Beskrivningen av regeringens förslag är emellertid felaktig. Endast ett litet antal grova brottslingar kommer att beröras av de nya reglerna. Det stora flertalet vaneförbrytare kommer att kunna fortsätta med sin verksamhet utan att behöva frukta strängare straff. Dessa förbrytare svarar för en stor del av brottsligheten i samhället.

Enligt propositionen skall skärpta påföljder på grund av återfall i brott kunna komma i fråga i vissa särskilda situationer. Som utgångspunkt gäller emellertid att om domstolen har förverkat en tidigare villkorligt medgiven frihet, saknas normalt anledning att särskilt beakta återfallet. Detta synsätt tar vi avstånd från. Den som har frigivits villkorligt från ett fängelsestraff har fått ett förtroende att förvalta. Återfaller personen i brott är det en självklar sak att den villkorliga friheten skall förklaras förverkad och hela det tidigare straffet avtjänas. Detta straff är emellertid en påföljd för det *tidigare* brottet. Den skall icke sammanblandas med den brottslighet gärningsmannen därefter begår. Grundinställningen i propositionen gör att möjligheterna att beakta återfall inskränks kraftigt.

Enligt propositionen skall det dock i vissa situationer vara möjligt att döma till strängare straff. Så blir fallet om den tidigare och den nya brottsligheten är likartade eller brottsligheten i båda fallen varit särskilt allvarlig. Kravet om likartad brottslighet innebär att det enligt socialdemokratiskt synsätt inte är fråga om återfall i brott om en person som tidigare dömts för misshandel därefter gör sig skyldig till stöld. Det ligger i sakens natur att en sådan ordning öppnar vida ramar för återfall i brott.

Det andra fallet då återfall skall kunna ges särskilt straffskärpande betydelse gäller om det nya brottet kan anses vara av särskilt allvarlig natur. I specialmotiveringen anges att för att det kravet skall vara uppfyllt bör krävas att "straffvärdet för såväl den gamla som den nya brottsligheten är minst omkring ett års fängelse". Det är förhållandevis sällsynt att så långa fängelsestraff som upp till ett år utdöms i vårt land. Propositionens förslag innebär därför att endast en mycket liten skara av de aktiva brottslingarna kommer att kunna komma i fråga för hårdare straff vid återfall. Vad den allmänna opinionen kanske inte känner till — men vad de aktiva brottslingarna är väl medvetna om — är att t. o. m. ett flertal stölder sällan leder till längre fängelsestraff än tre till sex månader. Normalstraffet för misshandel är en eller två månaders fängelse. Normalpåföljden för olaga hot är böter eller ett kort fängelsestraff. Normalpåföljden för bostadsinbrott är — om brottet bedöms som grov stöld — drygt sex månaders fängelse. Intill helt nyligen var straffet betydligt kortare, men efter bl. a. ett envist arbete från moderat sida har en lagändring som gör bostadsinbrott till grov stöld genomförts. Det är en korrekt beskrivning av departementschefen i propositionen då hon anför: "Den nya bestämmelsen som jag nu har föreslagit är inte avsedd att medföra en mer allmän straffskärpning vid återfall." Såsom såväl aktiva förbrytare som en utsatt allmänhet kommer att inse, innebär regeringens förslag om straffskärpningar vid återfall små förändringar i praktiken. Vanebrottslingar kommer att kunna fortsätta med sin verksam-

het. Bostadsinbrotten, bilstölderna och våldsbrotten kommer att kunna fortsätta att öka.

Den av regeringen föreslagna regleringen av återfallsbrottslighet är inte acceptabel. Såsom moderata samlingspartiet i bl. a. partimotion av Carl Bildt m. fl. angående rättstrygghet tidigare föreslagit, måste strängare regler införas. Det kan inte tolereras att en liten högaktiv grupp får fortsätta med brottslig verksamhet. Regleringen av återfall i brott i brottsbalken bör ske på så sätt att det som huvudregel bör anses som en försvårande omständighet att en person återfallit i brott. Några begränsningar av den natur regeringen föreslagit skall införas i 34 kap. 4 § brottsbalken bör inte göras. Straffskärpning skall kunna ske även om det inte är fråga om återfall i likartad brottslighet eller om brottsligheten i båda fallen är allvarlig. Självfallet skall domstolen då påföljd bestämmas ta hänsyn till vilken typ av brott det är fråga om. Proportion skall råda mellan brott och straff.

Det bör ankomma på vederbörande utskott att utarbeta erforderlig författningstext.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om kriminalpolitikens utformning,
2. att riksdagen beslutar att utforma brottsbalkens regler om straffmätning vid återfall i enlighet med vad som i motionen anförts.

Stockholm den 11 april 1988

Per-Olof Strindberg (m)

Björn Körlof (m)

Nic Grönvall (m)

Håkan Stjernlöf (m)

Sven Munke (m)

Göran Ericsson (m)

Margareta Gard (m)

Allan Ekström (m)

Ewy Möller (m)

Hugo Hegeland (m)

Arne Svensson (m)

Jerry Martinger (m)